

Rikskonferensen

Soldränkta dagar i Linköping

Det började med en trumpetstöt och blåstes av med slutsignalen från en fotbollsdomare. Dagarna i Linköping spände över vitt skilda ämnen, men i fokus stod miljö och ekonomi. Fossilfritt och hållbart var orden på allas läppar. Som för att hylla den nyss färdigställda investeringen i solceller på Lilla Aska griftegård brände solen energiskt på himlen under hela konferensen. De som var med redan på söndagen och åt supé bland propellarar och vingspetsar i Flygvapenmuséets väldiga hangar fick en föraning om att dagarna i Linköping skulle nå höga höjder!

TEXT OCH FOTO: JOHAN NILSSON OCH JOHAN LINDSTÉN

SVANTE AXELSSON

Det är nu det händer!

– Det är nu som världen och Sverige ställer om från fossilt till fossilfritt bränsle! Det sa Svante Axelsson, nationell samordnare för ett fossilfritt Sverige, som menade att den största kioskvältaren för dagen är att solcellerna rasar i pris.

– Solceller på taket gör en lycklig, intygade han. Tio kvadratmeter solceller kan driva en elbil i ett år eller 1200 mil.

Nästan tre fjärdedelar av alla investeringar inom produktionen görs idag inom den förnyelsebara industrin, fortsatte han.

– Det visar att Trump har fel! Jag hoppas att vi tillsammans kan sprida den här berättelsen – den goda berättelsen!

JOACHIM VON STEDINGK

Fossilfria krematorier realistiskt

Joachim von Stedingk har på uppdrag av SKKF undersökt hinder och möjligheter för en fossilfri krematorieverksamhet 2023. Undersökning i sin helhet finns att läsa på skkf.se.

Hälften av alla krematorier har redan övergått till fossilfritt stödbränsle, i form av RME eller HVO-diesel. Resterande har delvis ryggat inför befarade problem och förhöjda kostnader vid en eventuell övergång.

– Men svaren i undersökningen från krematorierna som redan övergått till fossilfritt bränsle visar att deras farhågor är obefogade, förkunnade Joachim von Stedingk.

– Branschmålet om att alla krematorier ska drivas fossilfritt senast 2023 är inom räckvidd!

LARS ANDERSSON

Mobil guide på kyrkogårdsvandring

– Vår första digitala kyrkogårdsvandring blev klar till Allhelgona 2017. Sedan dess har vi redan nått ut till fler än under alla de traditionella kyrkogårdsvandringar vi genomfört under de senaste fem åren.

Det sa Lars Andersson, kyrkogårdsförestandare i Byarums pastorat, och tillade att kostnaden för produktionen löper på begravningsavgiften. För att bevisa teknikens möjligheter talade han till konferensdeltagarna från en förinspelad film. Själv stod han ute på Centrala griftegården för att besvara frågor kring tekniken under eftermiddagens studiebesök.

Med sin mobiltelefon scannar kyrkogårdsbesökarna av en QR-kod varpå en guidad tur i telefonen leder dem runt till intressanta gravar och berättar med ljud och bild om personerna som ligger där.

MATS WIRÉN

Släng bort lövblåsen!

Det var ett mantra som Mats Wirén upprepade när han pratade om vikten av bevarad biologisk mångfald på kyrkogårdarna. Men inte heller med krattan ska man vara alltför flitig, enligt Malmös stadsekolog.

– Informera! Sätt upp skyltar och plakater: "Vi har slutat kratta löv!"

Lövhögar kan bli övervintringsplatser för både igelkottar och paddor. Genom att ändra på skötselns kan man uppnå stordåd, menade Mats Wirén.

När städer växer på begränsad yta kommer de gröna ytorna ofta i kläm, konstaterade han. Därför är kyrkogårdar oerhört viktiga platser för kontemplation och rekreation.

– Men det är synd att så få kommer dit och använder dem. Att få dit fler skulle innebära en stor samhällsvinst i form av förbättrad hälsa och ökat välbefinnande.

STAFFAN YNGVESSON

Dödläge för begravningsavgiften?

– Begravningsavgiften är inte enhetlig. Vi har tre olika. Tranås brukar säga att de har landets näst lägsta avgift.

Det konstaterade civilekonom Staffan Yngveesson, som på uppdrag av SKKF utbildar förtroendevalda om huvudmannansvaret och särredovisning.

– Begravningsverksamheten omsätter ungefär fem miljarder kronor om året. Det är lite mer än hela Stockholms universitet. Men vem granskar den totala kostnadsramen för verksamheten?

Hans genomgång visade att en sådan instans helt enkelt saknas.

– Kulturdepartementet säger att de litar på att huvudmännen "med effektivitet utför uppdraget" och att Svenska kyrkan måste jobba med egenkontroll.

Inför stiftens kommande tillsyn av huvudmännens begravningsverksamhet är det en god idé att se över kunskapsnivån i kyrkoråden, menade Staffan Yngveesson.

– Det är viktigt att vi fortsätter jobba med effektivisering, kvalitet och service och är varsamma med resurserna!

SARA NORDBRAND

Samarbete vägen till fossilfri kyrka

– Svenska kyrkan ska stå på de utsattas sida. Kommande generationer hör till de utsatta om vi inte tar miljö- och klimatfrågorna på allvar här och nu.

Det sa Sara Nordbrand, hållbarhetschef på nationell nivå inom Svenska kyrkan, och poängterade att miljöfrågan står högt upp på agendan både centralt och lokalt i församlingarna. Stöd finns att få från Svenska kyrkan på nationell nivå för de fokusområden som har definierats och centrala ramavtal är tecknade för bland annat el. En webbplats med information om miljö- och klimatarbete på lokal nivå är också under uppbyggnad.

– Vägen till en fossilfri kyrka går via samarbete, sa Sara Nordbrand. Ta hjälp av stiftet och andra församlingar. Det finns mycket hjälp att få för att komma framåt.

Anna-Karin Johansson, förvaltningsassistent i Ydre pastorat

– Jag jobbar med det mesta på pastorexpeditionen, gravskötsel och gravsystemen, och har dessutom nära kontakt med arbetsledaren för vaktmästarna, så att får höra om erfarenheter och tankar från andra är lärorikt.

– Eftersom jag till största delen jobbar med administration, så är det jättenyttigt att få lära sig mer om skillnaderna mellan vad som ingår i begravningsavgiften och vad som ingår i församlingsavgiften – och skillnaderna.

LARS ANDRÉN

Läge för solet

De globala energimålen är bra incitament för att arbeta med energifrågorna på lokal nivå, menade Lars Andrén, författare och föreläsare om solenergifrågor.

Han lyfte fram energieffektivisering av byggnader och utfasning av fossila bränslen som två viktiga åtgärder.

Enligt Lars Andrén är läget just nu gynnsamt för den som också vill börja producera sin egen el.

– I dag är det låga priser på utrustning för solesproduktion samtidigt som de statliga bidragen och investeringsstöden är generösa.

Även om vi i Sverige är beroende av årstiderna kan investeringarna räknas hem på några decennier, menade Lars Andrén, som avslutade med en uppmaning:

– Lagg tid på att hitta nya tekniker när ni ska investera.

GUNNAR FORSBERG

Långsiktig hållbarhet i Linköping

– Att jobba för att bevara skapelsen måste vara en av de viktigaste uppgifterna för Svenska kyrkan, sa Gunnar Forsberg apropå miljöarbetet inom Linköpings domkyrkopastorat, där han är griftegårdsschef.

Hållbarhetsarbetet har pågått länge i Linköping även om man inte tänkt i just de termerna.

– Vi har egentligen aldrig budgeterat för någon miljöåtgärd, utan det har varit naturligt att alla investeringar som görs ska ta miljömässig hänsyn.

Tre anläggningar för solet ska stå klara inom pastoratet under året. Den vid Lilla Aska ska svara för mer än hälften av krematoriets elförbrukning. De andra anläggningarna ska ge solet till förvaltningsbyggnader.

– När det gäller miljö och hållbarhet måste vi tänka i banor av ärva-förvalta-överlämna. Det finns ingen annan väg att gå, avslutade Gunnar Forsberg.

LARS ÖHRN

Nyskapande på Brämhult

Det brände till när Borås kyrkogårdsschef Lars Öhrn presenterade planerna på en utökning av Brämhults kyrkogård. Förvaltningen behöver nya kistgravplatser och för att lirka ärendet igenom kommunens tillståndsenheter har Lars Öhrn placerat in både en fikaplatz och ett utegym på den nya delen.

– Allt är tänkt att bekostas med medel från begravningsavgiften, förklarade han.

Då greppade Borås begravningsombud Maj Steen mikrofonen och hänvisade upprört till begravningslagen.

– Andra kapitlet, tolfte paragrafen säger att begravningsplatsen ska hållas i städat och värdigt skick. Och begravningsavgiften får inte användas till detta. Ska inte döden få det att stanna upp för oss, även om man är barn?

Lars Öhrn rev ner rungande applåder från auditoriet med sitt svar:

– Vi har olika uppfattningar du och jag Maj, sa han. Diskussionen kan vi föra på annan plats. Jag vill bara återge vad mina barn och deras kompisar säger: Äntligen har ni fattat hur ni ska använda våra begravningsplatser!

LENNART PALM

Historier från underjorden

– Är det någon av er som läst en trevlig likpredikan på senare tid?

Med den frågan brukar Lennart Palm, musiker och välkänd sidekick i radions Melodikryss, få tyst på middagssällskap som sitter och pratar om romaner och deckare de läst – litteratur han själv finner trööstligt tråkig. Annat är det med historiska dokument kring döda personer.

JONAS ERIKSSON

Låt kroppen tala

Han får sådana som Messi, Ronaldo och Zlatan att uppföra sig, men efter en bra dag på jobbet kan han räkna med att bli utskäld. Trots det tycker Jonas Eriksson att han har världens bästa jobb. Som Sveriges mest meriterade fotbollsdomare har han dömt matcher över hela världen. För att det ska fungera på planen krävs förberedelser.

– En stor del av min tid går åt lära mig om spelarna och hur de är som människor.

När matchen är igång gäller det försöka ligga steget före. Att förstå vad som kommer att hända närmast underlättar besluten. Och sådana krävs det många under en match.

– Jag tar omkring 300 beslut i timmen. För att det ska fungera måste jag samarbeta med mina kolleger.

Råden för att bli en bra fotbollsdomare är lika giltiga för en chef i begravningsbranschen:

– Skapa relationer med spelarna. Ha kul på jobbet. Var mänsklig och visa passion, men tänkt på att timing är viktig – det gäller att skratta eller säga till spelare vid rätt tillfällen. Skapa ditt drömlag, delegera ansvar och lita på dina medarbetare och kolleger.

– Och var tydlig i din kommunikation. Kroppsspråket och ditt röstläge betyder nästan allt. Det du verkligen säger utgör bara sju procent av vad du förmedlar.

– Gamla tiders likpredikningar var något helt annat än de korta griftetal prästen håller över de döda i dag. Likpredikan över Svante Horn af Åminne tog ett par timmar!

af Åminne var en stridsduglig svensk som när hand dog 1756 hade levt länge med ett hål från ett skottskada i ena kinden och en tunga som blivit genomstungen av ett svärd.

– Då kallade man det krigsskador. Idag gör ungdomar sånt helt frivilligt.

Lennart Palm har som hobby att besöka gravvalv. Väl nere i valven försöker han dokumentera vem som ligger där och se till att kistorna står ordentligt och att miljön är bra. Bara undantagsvis lyfter han på locken till kistorna – gravfriden respekteras så långt möjligt.

– Träkistor håller sig väl om miljön är bra. Är den inte det så rasar kistorna samman. Det ser inte så trevligt ut. Det kan man inte säga är ett värdigt omhändertagande av den sista vilan.

Per-Åke Jonsved, förtroendevald i Sollenluna församling

– Temat miljö och ekonomi är både viktigt och intressant. Jag hoppas att de som ännu inte fasat ut diesel till fördel för RME får inspiration att göra det.

– Men jag tror att fler än jag hade förväntat sig mer än det vi redan visste om begravningsavgiften – att det inte är någon ordning och att kontrollen saknas. Vi, och säkert många andra, undrar: hur länge kan vi fortsätta så här när det saknas incitament för att spara och effektivisera?

Gröna studiebesök

Konstfärdigt smide i den vackra askgravlundan på Lilla Aska griftegård.

Majsolen var på bästa humör under första dagens studiebesök. På Centrala griftegårdarna fanns flera stationer där förvaltningens medarbetare informerade och svarade på frågor om QR-koder, häckbyte och trädvård, altarblossodling, hyrstenar samt verkstad och maskiner.

På naturskönt belägna Lilla Aska griftegård några kilometer utanför staden var det främst krematoriet och den nyss uppbyggda anläggningen för produktion av solex som retade besökarnas nyfikenhet.

Den som var snabb vid fikaborden i vagnhallarna kunde dessutom inhämta upplysningar om såväl kompostering som växtbyte vid ytterligare två stationer.

Helena Cederström, kommunikations- och servicechef i Linköpings domkyrkopastorat

– Den inspiration jag får från ett sådant här arrangemang och då i synnerhet Svante Axelssons berättelse om vad vi alla kan göra tillsammans för miljön i framtiden är det jag kommer att ta med mig.

– Men även om miljöfrågorna står i fokus just vid denna konferens, så kommer ekonomi att bli det som tar över stafetten framöver: enhetlig begravningsavgift, statens styrning och statens ansvar. Där måste det bli klarare.

Återväxt vann studenttävlingen

Med överväldigande majoritet utsåg konferensdeltagarna bidraget "Återväxt" till vinnare i den traditionella studenttävlingen som SKKF anordnar varje år. Årets uppgift var att ta fram idéer som främjar biologisk mångfald på kyrkogårdar och begravningsplatser.

"Återväxt" bygger på nya koncept för skötselgravar och andra gravmarksytor, där man genom växtval och plantering väljer att stödja olika nyttodjur. Exempel på koncept som kan erbjudas är fjärilsängen, fågeltäppan och blomsterängen, som kan ge föda till viktiga pollinerare. Dessutom, menar förslagsställarna, kan varje begravningsplats anpassa koncepten som erbjuds efter vilka brister i mångfalden som det lokalt behöver täckas upp för.

Förstapristagarna Annika Lövefält och Nicklas Centring, studenter i landskapsarkitektur

vid SLU Alnarp, får dela på priset om 10 000 kronor. Mer information om det vin-

ande bidraget och övriga finalister finns på www.skkf.se.

Konferensen tjuvstartade på söndagen med ett besök på Flygvapenmuseet. Sedan kunskapsstöret släckts fick besökarna sin hunger stillad med Wallenbergare på vildsvinsfärs i museets väldiga utställningshangar.

Konferensdeltagarna funderade noga innan de utsåg "Återväxt" till bästa förslaget.

Janin Tekkeden, förtröendevald i Linköpings domkyrkopastorat

– En lärdom från årets konferens är att blicka framåt och dra upp linjer för verksamheten för generationer framöver. Vi måste se vad vi vill med begravningsverksamheten och hur vi gör det hållbart ur en rad perspektiv. Där missar vi ofta.

– Och visionerna om hur kyrkogården kan bli en upplevelsebaserad plats som Borås berättade om – tänk om vi kunde få uppleva det! Det skulle vara spännande. Just de tankarna tar jag med mig hem i år.

Begravningsombuden pratade mål och visioner

Begravningsombuden samlades för att formulera mål och visioner för sin verksamhet. Ett givet mål är att öka allmänhetens kunskap om att begravningsombudsmännen finns. Därför, enades man, är det viktigt att se till att ombudens namn och nummer finns med på kommunens hemsida.

Ulla Gustavsson från Göteborg menade att annat lämpligt mål vore att se till att det etablerades ett digitalt forum för nätverkande begravningsombuden emellan.

– Vi behöver ett forum där vi kan diskutera med varandra. Vi behöver möjligheten att nätverka, så att vi kan fråga andra – ”hur gör ni?”.

Peter Fischier lovade att undersöka möjligheterna att skapa en sådan plattform på SKKF:s hemsida.

Ombuden var eniga om att en vision borde vara att tillsammans med huvudmannen på bästa sätt serva tredje part, så att allmänheten kan känna sig trygga i tjänsterna som utförs.

Mikael Mikaelsson, begravningsombud i Ystad, fick också

gehör för sitt förslag om att skapa ett dokument som anger vad som är god begravningsombudsmannased, på samma sätt som det för revisorer finns formulerat vad som är god revisionsled.

– Där kunde stå vad vi ska göra och inte göra, vad vi har rätt att göra och hur vi ska arbeta.

Ett mer utförligt referat från ombudsmannatrafiken finns på SKKF:s hemsida.

Kaffe stimulerade erfarenhetsutbytet ombuden emellan.

Birgitta Sandgren, begravningsombud för Jönköpings församling

– Det fossilfria samhället och hur vi ska nå dit är otroligt intressant. I media framställs det ofta som att vi går en nattsvart framtid till mötes, men Svante Axelsson visade att vi är duktiga på många saker och mindre bra på annat, som vi verkligen måste ta tag i – här och nu. Det gav mig hopp.

– Jag är med på rikskonferensen varje år. Det är en av de bästa kompetensutvecklingar jag kan få. Många av dem jag lär känna brukar jag ringa under året för att hitta nya svar och vägar framåt.

Per Westin, avdelningschef vid Stockholms kyrkogårdsförvaltning

– Konferenserna är ett bra tillfälle att knyta nya kontakter och träffa dem man redan känner. Till vardags har jag och förvaltningen mycket kontakt med Göteborg och Malmö. Det är bra att kunna diskutera både organisation och arbetssätt.

– Den biologiska mångfalden är viktig för mig. I Stockholm har vi gjort en biologisk inventering på alla våra kyrkogårdar för att bättre kunna bevara och arbeta med miljöerna. Att ytterligare kunna utveckla mångfalden, med allt från rödlistade arter och fler insekter till långgräsytor och dödved, blir sådant som jag bär med mig hem.

Efter kunskapsinhämtning dagtid följde nöje under kvällen. Almost Famous & Värsta Bästa Bandet ackompanjerade bankettmiddagen med en medryckande mix av allt från Sven-Ingvars till Roxette.

Tack Linköping!

Konferensen rundades av med att SKKF:s VD Jan Olov Andersson kallade upp Gritegårdsförvaltningen i Linköping på scenen och tackade för förtjänstfullt värdskap. Förutom Kexchoklad från lokala och 80-årsjubilerande Cloetta överlämnade SKKF också en mer beständig minnesgåva. Nästa gång det drar ihop sig är det Växjö som står värd.

Norrmaskiner Proffs på grönt

MILJÖVÄNLIGA ELBILAR AV TRE MÄRKEN

Elbilar har många fördelar som t.ex. Billiga och effektiva att köra • Lång hållbarhet • Låg ljudnivå • Mindre underhåll • Inget utsläpp • Lång räckvidd

GRÄSKLIPPARE FRÅN

TVÅ NYA ELDRIVNA KOMPAKTLASTARE för olika behov. Inga utsläpp • Minimal ljudnivå • Låg driftskostnad • Batteridrift • Inbyggd laddningsenhet • Standard för Avant redskapsfästen

Nyhet!
Eldrivna Avant E6 - världens första redskapsbärare med litiumjonbatterier

LM TRAC 687 ÄR EN STOR MILJÖVÄNLIG NYHET som uppfyller EU Stage IV och US Tier 4 Final avgasbestämmelser. Ny hyttdesign. Optimerad komfort och bra sikt. Bränsleförbrukning minimerad.

Nyhet!
LM TRAC 687

MINIGRÄVARE 3,5 TON-11,2-TON • YANMAR VIO 33 • YANMAR VIO 38
YANMAR har sedan länge fokuserat på miljön. Det är därför YANMAR-MOTORERNA inte bara uppfyller alla miljökrav, utan i de flesta fall överträffar dem för att alltid hålla sig i framkant i förhållande till nya utsläppskrav.

www.norrmaskiner.se
NORRMASKINER
Ernsnaskammen 35, Luleå 0920-311 00
Orrliden 50, Skellefteå 0910-58 91 00
Bruksvägen 4B, Ersboda, Umeå 090-58 93 15